

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

20^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1912

Vereer-penningen.

Het hieronder afgedrukte reçu, dat ik in originali aantrof onder de losse stukken van het archief der Staten van Utrecht, vestigt de aandacht op eene serie penningen, die naast de zeer bekende „rekenpenningen”, zoover ik weet, nog niet opgemerkt zijn: de „vereer-penningen”. Het doel dezer stukken blijkt reeds uit hunnen naam: de Staten zullen deze bijzonder fraaie zilveren stukken vereerd hebben aan bezoekers van de Munt of aan andere personen, wien zij om de eene of andere reden eene beleefdheid wilden bewijzen; misschien zijn zij als Nieuwjaarsgift rondgezonden aan de autoriteiten van stad en gewest.

Het is opmerkelijk, dat in 1635 slechts vier nummers dezer serie, allen van 1600—1609, bekend waren; het gebruik, dat eerst opgekomen kan zijn sedert de souvereiniteit der Staten van Utrecht zich eenigszins bevestigd had, is dus zeker spoedig, reeds in 1609, weder uit de mode geraakt. De vierde penning behoort blijkens het lijstje echter bepaaldelijk toch nog bij de serie; de opmerking van VAN LOON (II p. 51), die met bijzonderen nadruk het ontbreken daarop van wapen en muntteeken der Staten van Utrecht doet uitkomen, heeft dus niet de beteekenis, die men er aan zou willen hechten. Misschien is dit weglaten van wapen en muntteeken op den laatsten penning een bewijs, dat men dien, hem aldus een meer algemeen karakter gevende, heeft willen geschikt maken om te dienen als geschenk ook voor andere Staten-colleges, wellicht zelfs voor partikulieren; zoo kan men het debiet der niet druk meer gezochte kunstwerkjes hebben willen uitbreiden; toen dit mislukte, zal de aanmunting gestaakt zijn.

De vier Utrechtsche vereer-penningen zijn allen afgebeeld : men vindt ze bij : VAN LOON I p. 548 n°. 2, I p. 567 n°. 2, II p. 15 n°. 3 en II p. 50 n°. 4. Het blijkt uit deze afbeeldingen, dat de vereer-penningen wel dikwijls, maar toch niet altijd, slechts meer weidsche replieken waren van de gewone „reken-penningen”; N°. 2 en 4 zijn dit wel, N°. 1 en 3 echter niet. Het verdient opmerking, dat juist van het tweede en vierde stuk in het Utrechtsche museum afslagen in brons en koper aanwezig zijn, hetgeen voor vereer-penningen zonderling schijnt ; het feit wordt echter denkelijk gemotiveerd door het ontbreken van kleine afslagen dezer medailles als rekenpenningen : voor verzamelaars kunnen daarom goedkoope afslagen van de vereer-penningen zelve zijn gemaakt.

Het bestaan van penningen, bestemd tot geschenken van autoriteiten, wordt niet voor het eerst hier ter sprake gebracht : reeds DE VOOGT schreef in 1866 over Nijmeegsche „vereering-penningen” of „vereering-medailles”, die hij in verband bracht met de vroedschaps-penningen of presentieloodjes, waarop de leden van den raad (de heer DE VOOGT spreekt ten onrechte van vroedschap) een kan wijn konden halen.

Doch deze penningen, wier naam „vereering-penningen” door den heer DE VOOGT zelve bedacht schijnt te zijn, vertoonen een ander karakter dan de door mij vermelde. Hetgeen de heer DE VOOGT daarover mededeelt bewijst, dat deze penningen bestemd waren tot geschenken, ter belooning van voorname personen, die aan de stad belangrijke diensten bewezen hadden. Zij werden dan ook steeds geslagen *in goud*; immers zij dienden als eene vermomde betaling, en zij werden dan ook stellig dadelijk door den begiftigde (of hoogstens door zijne erfgenamen) weder versmolten. Van daar dat geene exemplaren meer bewaard gebleven zijn : zelfs de kunstrijke gouden koppen, die mettertijd de gouden penningen en

gouden ketenen vervangen hebben, zijn toch nagenoeg allen verdwenen, versmolten.

De schenkers zelve hebben zich dan ook blijkbaar niet veel moeite gegeven voor hunne kostbare gouden penningen; blijkbaar werden zij aanvankelijk geslagen op de gewone stempels van de munt: „enen golden penningh in grote van enen Nymeegschen daler”, heet het in 1581; natuurlijk kon de penning dikker of dunner geslagen worden, naarmate van de waarde, die men aan het geschenk wenschte te geven. Voor het munten van een penning worden dan ook in 1534 slechts 17 stuivers in rekening gebracht. Eerst den 29sten Januari 1602 besluit de Nijmeegsche raad „eene stempel te doen maken van munte, om eenig gouden penningen te doen maken, waarmede bij voorvallende gelegenheit eenige voorname persoon, daarvan de stadt dienst gehad of volgens nog te verwagten heeft, te vereeren, daarop den stadt-muntmeester gelast sal worden”; het stuk staat (naar DE VOOGT'S plausibele gissing) afgebeeld bij: VAN MIERTS, *Historie der Nederlandsche vorsten*, III p. 219. Maar ook nu nog schijnt de Nijmeegsche medaille toch een ander karakter te dragen dan de „vereer-penningen”, die ik te Utrecht signaleerde. Hunne bestemming bracht nog altijd mede, dat ze steeds in goud geslagen moesten worden: aan welken „voornamen persoon” toch kon eene stad zijne dankbaarheid betoonen door de aanbieding van een zilveren penning ter waarde van f 10 of f 20? De Utrechtsche vereer-penningen daarentegen blijken steeds in zilver of zelfs in koper of brons geslagen te zijn; zij hadden dus gewis ook een ander doel: zeker getuigden zij niet van de *dankbaarheid* der Staten van Utrecht, maar veeleer van hunne *hoffelijkheid*. Waarschijnlijk zijn zij dan ook niet, als de Nijmeegsche, nu en dan eene zeer enkele maal uitgedeeld, maar allicht meer geregeld: waarom toch zou men anders daarvoor een stempel hebben doen snijden,

die nu en dan vernieuwd werd? Dit was hier gewenscht: immers de waarde van dit geschenk was bij voortdoring gelegen in zijn artistiek gehalte; terwijl de Nijmeegsche penningen alleen indruk maakten door hunne metaalwaarde.

S. MULLER Fz.

Dese naevolgende stempels van de vereer-penningen van de Ed. Mo. Heeren Staten 's landts van^a Utrecht berusten in derselver Munte, ten comptoire van den muntmeyster NICOLAES VAN DAEL, sijnde noch in goeden gaven wesen, in groten forme.

Stempels van de vereer-penningen:

1 van de slach van Vlaenderen *de anno* 1600,
hebbende opt overyser: *Hoc opus Domini exercituum*,
ende op den voet: *Numisma Ordinum Trajectensium*.

1 van de stadt Graeff *de anno* 1602,
hebbende opt overyser: *Labore et industria*,
ende op den voet: *Ars grave tollit onus*.

1 van de stadt Sluys *de anno* 1604,
hebbende opt overyser: *Jehova prius dederat*,
ende op den voet: *Plus quam perdidimus*.

1 met drie vereenichde herten *de anno* 1609,
hebbende opt overyser: *Juncta corda fidelium*,
ende op den voet: *Contra vim tyrannorum*.

Dese ende geen meer verclaren wy onderschreven t'onsen kennisse in de bovenschreven Munte te berusten.

Stempels van de reken-penningen:

Ende wat aengaet de stempels van de reeken-penningen, die voor desen onder den smitmeyster hebben berust, getuygen wy soo door den roest vergaen ende bedorven, dat se onbequaem tot munten ende niet dan out yser sijn.

Oirkondt onse hantteyckeningen, desen X^{en} Junij 1635.

NICOLAES VAN DAELL.

J. VAN CAPPELL.